22.9.2021 Dnro: 511/D.a.4/2021

Eduskunnan perustuslakivaliokunta
PeV@eduskunta.fi

Asia **Saamelaiskäräjien lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle kalastuksesta Tenojoen vesistössä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja soveltamisesta annetun lain muuttamisesta**

Viite *Eduskunnan perustuslakivaliokunnan lausuntopyyntö 25.8.2021 hallituksen esityksen HE 30/2021 vp johdosta*

Aluksi,

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on pyytänyt Saamelaiskäräjiltä lausuntoa hallituksen esityksestä eduskunnalle kalastuksesta Tenojoen vesistössä Norjan kanssa tehdyn sopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta ja soveltamisesta annetun lain muuttamisesta. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi Tenon voimaansaattamislakia (176/2017). Luonnoksessa on todettu, että lain säännöstä erityiseen kalastuslupakiintiöön kuuluvista kalastusluvista muutettaisiin niin, että laissa säädettäisiin nykyistä selkeämmin erityiskiintiölupien käytöstä ja lupien myöntämisen perusteina käytettävistä tiedoista. Niin ikään kalatalousaluetta koskevaa sääntelyä täydennettäisiin julkista hallintotehtävää hoitavan vastuiden ja valvonnan osalta. Lisäksi osasta luvanmyyjälle määräytyistä tehtävistä säädettäisiin tarkentavasti Tenon voimaansaattamislailla ja sen nojalla annettavalla asetuksella. Esityksellä on luonnoksen mukaan tarkoitus selventää ja täydentää eritystä kalastuslupakiintiötä koskevaa sääntelyä.

1. Lupamyynti

Lupamyynnin osalta Saamelaiskäräjät pyytää valiokuntaa edelleen kiinnittämään huomiota kalatalousalueen asiasta mahdollisesti lausumaan sekä varmistamaan, että kalatalousalueella on käytössään riittävät resurssit lupamyynnin järjestämiseen voimaansaattamislain uusien kirjausten edellyttämällä tavalla.

2. Lain 12 §:n tarkoittama erityinen kalastuslupakiintiö

Pykälään esitetään lisättäväksi uusi 2 momentti, jossa täsmennettäisiin, että kiintiötä olisi mahdollista käyttää ainoastaan ulkopaikkakuntalaisen omistuksessa olevan kalastusoikeuden perusteella. Erityisen kalastuslupakiintiön tarkoitus on turvata ulkopaikkakuntalaisten

kalastusoikeutta omistavien henkilöiden asemaa siten, että heidän kalastusoikeuttaan suojaavan perustuslain 15 §:n turvaama omaisuudensuojan ydin säilyisi koskemattomana.

Esitetyllä uudella 2 momentilla estettäisiin toimeenpanossa ilmennyt kalastuslupakiintiön epätarkoituksenmukainen käyttö. Epätarkoituksenmukaisella käytöllä tarkoitetaan kiintiöön kuuluvien lupien ostoa paikkakuntalaiselle kuuluvan kalastusoikeuden vuokrauksen avulla.

Edellä viitatun esityksen tausta liittyy nykyisin voimassa olevan Tenon kalastussopimuksen sekä voimaansaattamislain valmistelun yhteydessä käytyihin neuvotteluihin, jotka saatiin päätökseen vuonna 2017. Tällöin päädyttiin juridiselta kannalta kyseenalaiseen ratkaisuun, jossa Tenon alueen kiinteistöille kuuluvien erityisperusteisten kalastusoikeuksien käytölle asetettiin kiinteistön omistajien vakinaiseen asuinpaikkaan perustuvia rajoituksia, joiden myötä nykyisen voimaansaattamislain voimaantullessa ns. ulkopaikkakuntalaisten ei ollut enää mahdollista käyttää kiinteistön omistukseen perustuvia erityisperusteisia oikeuksia pato- ja verkkopyyntiin. Tällä ratkaisulla ei tuettu alueella asuvien tai alueelta pois muuttaneiden saamelaisten perinteisten kalastusoikeuksien toteutumista, vaan pikemminkin estettiin Tenon laakson alueelta pois muuttaneiden saamelaisten perinteisten kalastusmuotojen harjoittaminen, koska rajoitus saatettiin koskemaan yhtä lailla saamelaisia kuin muutakin väestöä. Näin ollen Maa- ja metsätalousministeriön väite siitä, että 12 §:n tarkoittaman erityisen kalastuslupakiintiön käyttöönotolla olisi edistetty saamelaisten perinteisten kalastusoikeuksien toteutumista on virheellinen. Lisäksi rajoitus, jossa kiinteistön omistajan vakinainen asuinpaikka rajoittaa omistajan oikeutta käyttää omaisuuttaan, tässä tapauksessa erityistä oikeutta tietyn kalastusmuodon harjoittamiseen kiinteistön manttaalin suuruuden mukaisessa laajuudessa, on Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan perustuslain 15 §:n omaisuuden suojaa turvaavan kirjauksen vastainen.

Nyt käsiteltävänä olevalla esityksellä nykyisen voimaansaattamislain edellä viitattua ongelmallista sisältöä ehdotetaan hallituksen toimesta korjattavaksi esityksellä, jolla aiheutettaisiin vielä edellä viitattua suurempia ristiriitoja perustuslain omaisuudensuojaa, yhdenvertaisuutta ja liikkumisvapautta koskevien 6 §, 9 § ja 15 §:ien kanssa. Voimaansaattamislain käsillä olevan muutosesityksen perusteluiden yhteydessä ei myöskään ole esitetty ns. perusoikeuksien rajoittamisedellytykset täyttäviä välttämättömiä syitä tai hyväksyttäviä perusteita kiintiön olemassa ololle ja asuinpaikkaperusteiseen pyyntioikeuksien käytön rajoittamiseen. Esitetty malli ei myöskään ole oikea suhtainen sillä tavoiteltuun yhden kalastajaryhmän oikeuksien toteuttamisen tarpeeseen nähden esitykseen sisältyvien vakavien perustuslaillisten ristiriitojensa vuoksi.

Erityisen kiintiön juridinen perusta ovat olleet ja edelleen ovat alueen kiinteistöjen manttaali osuuksiin ja erityisiin tietyn kalastuspaikan käyttöön kohdistuvat oikeudet, jotka oikeushistoriallisen kehityksen tuloksena on vahvistettu alueen taloille kuuluviksi ja jotka viime kädessä perustuvat pitkän ajan kuluessa muodostuneeseen Tenon kalastusperinteeseen ja kalastuspaikkojen ylimuistoiseen nautintaan. Käytännössä oikeudet siis kohdistuvat patopyyntiin ja tiettyihin verkkopyynnin muotoihin, jotka nimenomaan ovat alueen saamelaisten perinteisiä pyyntimuotoja. Näitä alueen perinteisiä pyyntimuotoja ja -oikeuksia, ei tule Teno -sopimuksen

voimaansaattamislailla sekoittaa luonteeltaan täysin toisentyyppiseen sekä toisenlaisista juridisista lähtökohdista mutta myös motiiveista tapahtuvaan viehekalastukseen, jota alueen matkailijat, mukaan lukien alueen ”mökkiläiset” käytännössä harjoittavat. Ainoa perusteltu sekä perustuslain kannalta selkeä tapa ratkaista käsillä oleva ns. erityistä kiintiötä koskeva ongelma olisi poistaa muualla asuvien kiinteistön omistajien rajoitukset käyttää omistamilleen kiinteistöille kuuluvia erityisperusteisia oikeuksia ja osoittaa kaikki muualla asuvien viehe kalastus yhteen ”turistilupa” -kiintiöön. Mikäli niin sanottujen mökkiläisten asemaan on tarpeen voimaansaattamislailla kompensoida, on se perustellumpaa suorittaa esimerkiksi luvan hintaan vaikuttamalla. Sen sijaan paikallisten, jotka käytännössä ovat saamelaisia, perinteinen kalastus on suoraan perustuslain 17 § 3 momentin nojalla suojattua toimintaa ja alueen kalastusta kokonaisuutena tulee voimaanpanolain järjestelmän mukaan käsitellä siten, että perustuslain suojaa nauttivalla saamelaisten perinteisellä pyynnillä on etusija muihin kalastajaryhmiin nähden kiintiöitä muodostettaessa. Näin siis Saamelaiskulttuurin suoja perustuslain 17 §:n 3 momentin muodossa luo asianmukaisen perusteen käsitellä ensinnäkin saamelaisten perinteistä kalastusta omana kokonaisuutenaan, jolle tulee varata riittävä määrällinen kiintiö ja toisekseen perustuslain suoja velvoittaa lainsäätäjää asettamaan mainitun pyynnin myös kategorisesti etusijalle niin sanottuun vapaa-ajan kalastukseen nähden. Muunlaiselle ratkaisulle ei Saamelaiskäräjien näkemyksen mukaan löydy tukea Suomen perustuslaista. Asian perustuslain kannalta hyväksyttävän ratkaisun ratkaiseminen edellä viitatun mukaisesti on eduskunnan toimesta erityisen tärkeää vallitsevassa tilanteessa muun muassa siitä syystä, että alueen perinteinen perustuslailla suojattu kalastuskulttuuri on jo nyt kärsinyt merkittävästi koko Tenon lohenkalastuksen ollessa kiellettyä ja toisaalta myös siitä syystä, että ilmastonmuutoksen ja muiden ympäristön muutokseen liittyvien syiden johdosta Tenon vesistöön on tullut todennäköisesti jäädäkseen uusi vieraslaji, ns. kyttyrälohi, jonka invaasio tulee muuttamaan Tenon perinteistä lohenkalastusta merkittävästi myös tulevaisuudessa.

Hallituksen esityksessä esitetään 12 §:n osalta, että

”*Erityisen kalastuslupakiintiön tarkoitus on turvata ulkopaikkakuntalaisten kalastusoikeutta omistavien henkilöiden asemaa siten, että heidän kalastusoikeuttaan suojaavan perustuslain 15 §:n turvaama omaisuudensuojan ydin säilyisi koskemattomana.”*

Esitetyssä muodossaan erityisen kiintiön olemassaolo ei turvaa esitetyin tavoin kiinteistön omistajien omistusoikeuden ydintä, vaan laajentaa oikeuden kokonaan toisen sisältöiseksi kuin kiinteistöjen erityisperusteisten oikeuksien sisältö kiinteistötietojärjestelmän mukaan olisi. Ainoa tapa turvata kiinteistön omistukseen perustuvien oikeuksien ydin, on poistaa perusoikeusjärjestelmän vastainen asuinpaikka perusteinen rajoitus kiinteistön omistukseen perustuvien oikeuksien käytölle.

Kalastuslain 11 § antaa kalastusoikeuden haltijoille oikeuden vuokrata kalastusoikeutensa tai osan siitä edelleen. Muualla kalastusoikeuden haltijalla tarkoitetaan osakaskuntia, mutta Tenojoella myös niiden yksittäisiä osakaskiinteistöjä.

Edellä viitatun vastaisesti voimaansaattamislain 12 §:ään on lisätty uusi 2 momentti, jonka mukaan erityistä kalastuslupakiintiötä on mahdollista käyttää ainoastaan ulkopaikkakuntalaisen omistuksessa olevan kalastusoikeuden perusteella. Tarkoituksena on turvata ulkopaikkakuntalaisten kalastusoikeutta omistavien asemaa siten, että heidän omaisuudensuojansa ydin säilyisi koskemattomana. Uuden 2 momentin tarkoituksena on estää kiintiöön kuuluvien lupien osto paikkakuntalaisille kuuluvan kalastusoikeuden vuokrauksen avulla. Luonnoksen mukaan em. toiminta loukkaa ulkopaikkakuntalaisten omistajien omaisuudensuojaa pienentämällä heille kohdennetun kiintiön määrää paikkakuntalaisten kalastusoikeuden perustella.

Saamelaiskäräjät on nykyisen voimaansaattamislain valmistelun yhteydessä vastustanut erityislupakiintiön käyttöönottoa, koska siihen siirretyt kalastusoikeudet ovat käytännössä olleet pois paikallisten saamelaisten perinteisestä kalastuksesta. Lisäksi Saamelaiskäräjät toteaa, että edellä viitattujen ulkopaikkakuntalaisten omaisuuden suojan piiriin ei ole koskaan kuulunut oikeutta harjoittaa Tenolla viehekalastusta eikä tällaista oikeutta ole kirjattu minkään kiinteistön erityiseksi oikeudeksi. Näin ollen hallituksen perustelu siitä, että tällä järjestelyllä edes teoriassa voitaisiin turvata jonkin tahon omaisuudensuojan ydintä, on totuudenvastainen.

Kiintiön käyttöönottoa on perusteltu myös muun muassa muualla asuvien Tenon alueella kiinteistön omistavien saamelaisten kalastusoikeuksien turvaamisella. Tässä tavoitteessa ei olla onnistuttu ja tilannetta tulisi korjata nyt valmisteltavana olevan muutoksen yhteydessä. Saamelaiskäräjät pyytääkin valiokuntaa palauttamaan esityksen hallituksen jatkovalmisteltavaksi ja lausumaan asiasta siten, että jatkovalmistelu tapahtuisi Saamelaiskäräjien esittämät lähtökohdat huomioon ottaen. Yksi vaihtoehto olisi palauttaa sääntely tältä osin ennen vuotta 2017 vallinneeseen tilanteeseen, poistaa kyseessä oleva erityinen lupakiintiö kokonaan ja säännellä pyyntiä tätä ennen vallinneen mallin mukaisesti sopeutettuna muuhun pyynnin sääntelyn tarpeeseen vallitsevan tilanteen edellyttämällä tavalla. Mikäli valiokunta päättää palauttaa esityksen uudelleen valmisteltavaksi, edellyttää Saamelaiskäräjät tehokkaan osallistumismahdollisuuden varaamista valmistelussa käräjille ainakin oikea aikaisten saamelaiskäräjälain 9§:n mukaiset neuvottelujen muodossa.

Mikäli erityinen kiintiö päätetään säilyttää, tulisi sen osuutta kokonaiskalastusoikeuksien määrästä joka tapauksessa selvästi vähentää ja oikeudet kohdistaa ainoastaan sen osakaskunnan alueelle, jonka alueelle oikeuksien haltija kiinteistö sijoittuu.

Nykyinen kiintiö ei suuruudeltaan vastaa sitä todellisuudessa vallitsevaa ulkopaikkakuntalaisten kiinteistönomistajien kiinteistöille kokonaisuudessaan kuuluvaa kalastusoikeuksien määrää suhteessa osakaskuntien yhteiseen kalastusoikeuksien kokonaismäärään. Utsjoen kirkonkylän yhteisen vesialueen osakaskunta on asiasta ministeriölle antamassaan lausunnossa todennut ulkopaikkakuntalaisten tilojen omistamien oikeuksien määrän vastaavan noin 7 prosentin osuutta kokonaiskalastusoikeuksien määrästä, ja että sopiva määrä olisi 15 prosenttia nykyisen 1/3 -osuuden sijasta. Saamelaiskäräjät katsoo, että mikäli erityislupakiintiö päätetään säilyttää, olisi sitä pienennettävä nykyisestä osakaskuntakohtaisesti tarkastellen vastaamaan todellista kalastusoikeuksien määrää ja vastaavasti osoittaa näin vapautuva kalastusoikeuskiintiö siten, että sillä voitaisiin turvata nimenomaan alueen saamelaisten perinteisen pyynnin säilymistä ja kehittymistä maanomistusolosuhteista riippumatta. Tämän kaltaisella menettelyllä voitaisiin varmistaa

perustuslain 17 §:n 3 momentin toteutuminen Tenon kalastussopimuksen soveltamisessa ja alueen perinteisessä kalastuksessa nykyistä paremmin.

Esitykseen sisältyvää uuttaa määräystä siitä, ettei kiinteistön omistukseen perustuvaa oikeutta jatkossa voisi vuokraamalla tai muutoin edelleen luovuttaa Saamelaiskäräjät ei perustuslain omaisuuden suojaa koskevan 15 §:n vastaisena voi kannattaa. Lisäksi tämän kaltainen määräys ei Saamelaiskäräjien käsityksen mukaan olisi myöskään perustuslain yhdenvertaisuus sääntelyn kannalta mahdollinen, koska sillä loukattaisiin merkittävällä tavalla ilman hyväksyttävää perusoikeuksien rajoittamisen perustetta etnisen ryhmän eli käytännössä paikallisten saamelaisten yksityistä omistusoikeutta erittäin merkittävällä tavalla. Käytännössähän esitys tarkoittaisi valtion näkökulmasta etnisesti syrjivää rakenteellista toimenpidettä, jolla saamelaisen väestön maanomistusoikeus asetettaisiin suoraan lain nojalla eriarvoiseen asemaan suhteessa muun väestön omistamaan maaomaisuuteen nähden.

3. Saamelaiskäräjien muut huomiot

3.1. Lasten kalastusluvat

Vaikka Tenon kalastuslupien hinnoittelua koskevaa asiaa käsitellään lainsäädäntöteknisesti oman, asiasta annetun asetuksensa yhteydessä, joka nyt ei alueen kalastuskiellon johdosta ole tarkastelun alla, katsoo Saamelaiskäräjät etenkin lasten ja alle 18 -vuotta täyttäneiden nuorten lupahinnoittelun olevan asia, josta on syytä keskustella myös voimaansaattamislain kokonaisuuden yhteydessä. Tämä on perusteltua vallitsevassa tilanteessa muun muassa siitä syystä, että alueen saamelaisten kalastuskulttuurin harjoittaminen ja sen siirtäminen seuraaville sukupolville on kuluneen kalastuskauden ajan ollut Tenon lohenkalastus kiellon vuoksi estyneenä ja tulevien kalastuskausienkin osalta tilanne on epäselvä. Toisaalta perinteisen kalastuksen harjoittamiseen tulee jatkossa merkittävällä tavalla vaikuttamaan uuden tulokkaan, ns. kyttyrälohen voimakas esiintyminen Tenon vesistöalueella. Näiden ulkopuolisten muutospaineiden luomassa tilanteessa voimaansaattamislain kokonaisuuden yhteydessä tulisi jo ennakolta pystyä löytämään keinoja turvata alueen perinteisen saamelaiskulttuurin säilyminen ja siirtyminen seuraaville sukupolville. Yksi konkreettinen näihin asioihin vaikuttava seikka on saamelaisten lasten ja nuorten kalastuksen helpottaminen tulevaisuudessa.

Saamelaiskäräjät on muun muassa 25.3.2020 ja 5.1.2020 antamissaan lausunnoissa todennut, että saamelaislapsilla tulee olla mahdollisuus osallistua kulttuurinsa ja kielensä harjoittamiseen maksutta ja ilman, että sitä hallinnollisilla toimenpiteillä hankaloitetaan.[1] Saamelaiskäräjät katsoi tuolloin ja katsoo edelleen, että lasten maksuttoman kalastuksen mahdollistaminen parantaa erityisesti saamelaislasten edellytyksiä harjoittaa omaa kulttuuriaan ja kieltään, mikä puolestaan tukee koko saamelaisyhteisön ja -kulttuurin sekä saamelaisten perinteisten elinkeinojen elinvoimaisuutta ja tulevaisuutta. Saamelaiskulttuurin nauttimisen oikeudella on ylisukupolvinen luonne eli saamelaisilla on oikeus sekä tänään harjoittaa saamelaista kulttuurinmuotoa että oikeus siirtää se tuleville sukupolville lain ja julkisen vallan suojaamana lapsen asuinpaikasta riippumatta. Saamelaiskäräjien

[1] Saamelaiskäräjien lausunto maa- ja metsätalousministeriön asetuksesta Tenon kalastuslupien hinnoista vuodelle 2020, 25.3.2020, dnro: 371/D.a.2/2020.

näkemyksen mukaan maksuttomat lasten kalastusluvat ovat yksi tapa edistää saamelaisten oikeutta oman kielensä ja kulttuurinsa harjoittamiseen.

Keväällä 2021 lausuntokierroksella olleessa esitysluonnoksessa voimaansaattamislain 10 §:ää esitettiin muutettavaksi siten, että paikkakuntalaisten alle 18-vuotiaiden luvat muutettaisiin maksuttomiksi lasten kalastusharrastuksen ja Tenonlaakson saamelaisen kalastuskulttuurin edistämiseksi. Saamelaiskäräjät huomauttaa, että saamelaislasten kalastuksessa Tenolla ei ole kyse harrastuksesta, vaan oman kielen ja kulttuurin harjoittamisesta. Edellä mainittuun esitykseen Saamelaiskäräjät toteaa, että yli puolet saamelaislapsista asuu nykyään saamelaisten kotiseutualueen ulkopuolella.[2] Tästä syystä Saamelaiskäräjät katsoo, että pelkästään paikkakuntalaisten alle 18-vuotiaiden maksuttomat kalastusluvat eivät yksin riitä turvaamaan saamelaisen kulttuurin siirtymistä sukupolvelta toiselle. ***Saamelaiskäräjien esittää, että eduskunnan perustuslakivaliokunta edellyttäisi voimaansaattamislain 10 §:ää tarkistettavaksi siten, että Tenon lohenkalastuksen jälleen avautuessa, maksuton kalastuslupa myönnettäisiin kaikille alle 18-vuotiaille saamelaisille lapsille asuinpaikasta riippumatta, mikäli lapsen vanhempi/vanhemmat tai isovanhempi/isovanhemmat ovat syntyjään Tenon alueelta. Tällä lisäyksellä kompensoitaisiin osaltaan Tenon kalakantojen tilasta johtuvan kalastuskiellon vaikutuksia Saamelaisten perinteiselle kalastukselle, joka on luonteeltaan ylisukupolvista, ja jonka säilyminen ja siirtyminen tuleville sukupolville edellyttää lasten ja nuorten konkreettista, matalan kynnyksen mahdollisuutta osallistua kalastukseen heti sen tullessa mahdolliseksi.***

Vallitsevassa tilanteessa, jossa esimerkiksi kuluneen kesän osalta lohenpyynti Tenon vesistöalueella on ollut kokonaan kielletty, kaikkien saamelaislasten yhdenvertaisella oikeudella ja mahdollisuudella päästä tulevaisuudessa osallistumaan perinteiseen lohenpyyntiin on kulttuurin säilymisen kannalta erityisen suuri merkitys. Mikäli saamelaislasten mahdollisuuksia päästä omaksumaan alueen perinteistä saamelaista kalastuskulttuuria, katkeaa kulttuurin siirtyminen tuleville sukupolville.

Saamelaiskäräjien esitys on perusteltua hyväksyä myös YK:n yleissopimukseen lapsen oikeuksista perusteella, jota Suomen valtio on sitoutunut noudattamaan. Sopimuksen 30 artiklan mukaan, *niissä maissa, joissa on etnisiä, uskonnollisia tai kielellisiä vähemmistöryhmiä tai alkuperäiskansoihin kuuluvia henkilöitä, tällaiseen vähemmistöryhmään tai alkuperäiskansaan kuuluvalta lapselta ei saa kieltää oikeutta nauttia yhdessä ryhmän muiden jäsenten kanssa omasta kulttuuristaan, tunnustaa ja harjoittaa omaa uskontoaan tai käyttää omaa kieltään.*

4. Saamelaisten oikeudellisesta asemasta

Saamelaiset ovat Euroopan unionin alueen ainoa alkuperäiskansa. Perustuslain 17 §:n 3 momentin mukaan saamelaisilla alkuperäiskansana on oikeus ylläpitää ja kehittää omaa kieltään ja kulttuuriaan. Vakiintuneen käytännön mukaan saamelaiskulttuuriin katsotaan kuuluvaksi saamelaisten perinteiset

[2] Ks. tilasto saamelaisten lukumäärästä vuoden 2019 Saamelaiskäräjien vaaleissa: https://www.samediggi.fi/2020/02/18/tilasto-saamelaisten-lukumaarasta-vuoden-2019-saamelaiskarajien-vaaleissa-valmistunut/

elinkeinot, kuten kalastus.[3] YK:n kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen (KP-sopimus) 27 artiklan mukaan vähemmistöihin kuuluvilta henkilöiltä ei saa kieltää oikeutta yhdessä muiden ryhmänsä jäsenten kanssa nauttia omasta kulttuuristaan. 27 artiklan rajoitus on siinä mielessä ehdoton, että jos toimenpiteet kieltävät oikeuden nauttia kulttuurista, on merkityksetöntä, onko toimenpiteellä vahvaa tukea valtaväestön keskuudessa. Tämä säännös suojaa saamelaisten perinteisten elinkeinojen harjoittamista sekä alueita ja resursseja, jotka muodostavat perustan näiden elinkeinojen harjoittamiselle. Perustuslain 17.3 § ja KP-sopimuksen 27 artikla pitävät sisällään saamelaiskulttuurin heikentämiskiellon, joka edellyttää saamelaiskulttuurin turvaamista niin, että edellytykset kulttuuriin harjoittamiselle säilyvät myös tulevaisuudessa. Heikentämiskielto koskee kaikkia viranomaisia sekä muita julkista valtaa käyttäviä organisaatioita.[4]

YK:n yleiskokous hyväksyi vuonna 2007 julistuksen alkuperäiskansojen oikeuksista.[5] Julistuksen tarkoituksena on suojella ja edistää alkuperäiskansojen oikeuksia ja turvata heidän itsemääräämisoikeutensa. Julistus ilmaisee suurelta osin ihmisoikeussopimuksiin tai tavanomaiseen kansainväliseen oikeuden perustuvan oikeustilan ja monien eri vaikutustapojen kautta alkuperäiskansajulistuksen sisältö tunnustetaan nykyisin kansainvälisen oikeuden oikeudellisesti sitovaa sisältöä ilmaisevana. Alkuperäiskansajulistuksen 26 artiklan 1 kohdan mukaan alkuperäiskansoilla on oikeus perinteisesti omistamiinsa, hallussaan pitämiinsä tai muutoin käyttämiinsä tai hankkimiinsa maihin, alueisiin ja luonnonvaroihin. Alkuperäiskansoilla on oikeus omistaa, käyttää, kehittää ja hallita niitä maita, alueita ja luonnonvaroja, jotka ovat niiden hallussa perinteisen omistuksen tai muun perinteisen hallussapidon tai käytön perusteella tai jotka ne ovat muutoin hankkineet (kohta 2). Valtiot tunnustavat nämä maat, alueet ja luonnonvarat laissa ja suojelevat niitä lailla. Tässä tunnustamisessa on asianmukaisesti kunnioitettava kyseisten alkuperäiskansojen tapoja, perinteitä ja maanhallintajärjestelmiä (kohta 3). Alkuperäiskansajulistuksen 29 artiklan 1 kohdan mukaan alkuperäiskansoilla on oikeus säilyttää ja suojella ympäristöä sekä maidensa tai alueidensa ja luonnonvarojensa tuotantokykyä.

Tenon kalastus kuuluu mm. perustuslaissa ja KP-sopimuksessa sekä turvatun saamelaiskulttuurin suojan piiriin ja Tenon alueen saamelaiskulttuuri on kokonaisuudessaan vahvasti kytköksissä perinteiseen kalastukseen. Kalastuksella on korvaamaton merkitys erityisesti kulttuurisena elinkeinona, sillä sen kautta saamelaista kulttuuria, perinteistä tietoa sekä saamen kieltä siirretään sukupolvelta toiselle. Kalastukseen liittyy oma erityisterminologiansa saamen kielessä ja sen olemassaolo voidaan turvata vain saamelaisen kalastuksen edellytysten turvaamisella.

Merk.

[3] Ks. esim. HE 248/1994 vp ja PeVM 17/1994 vp.
[4] Ks. Raitio, Heinämäki, Morottaja & Murtomäki 2019: Tiivistelmä saamelaiskulttuurin heikentämiskiellosta: edellytyksenä tehokkaat neuvottelut ja vaikutusten arviointi.
[5] http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79095/UM_0516_YKn_julistus_Netti.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

Tuomas Aslak Juuso
puheenjohtaja

Kalle Varis
vs. lakimiessihteeri

Lausunnon valmisteluun on osallistunut elinkeinosihteeri Sarita Kämäräinen. Puheenjohtaja päätti lausunnosta 22.9.2021 kuultuaan I ja II varapuheenjohtajaa.